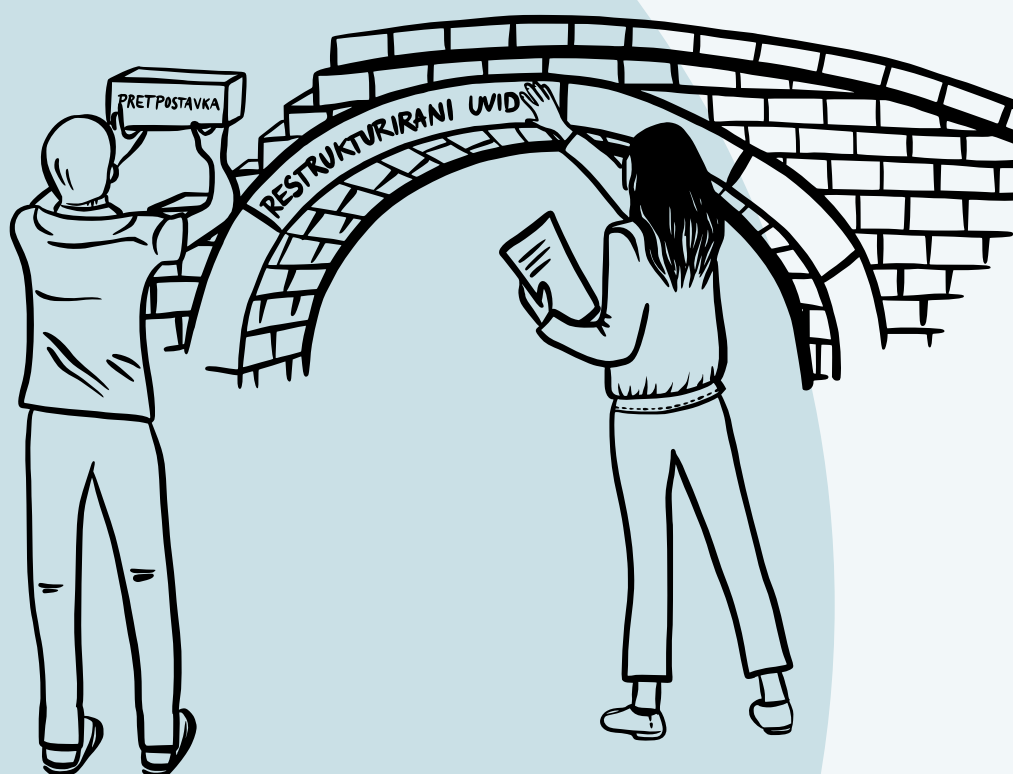
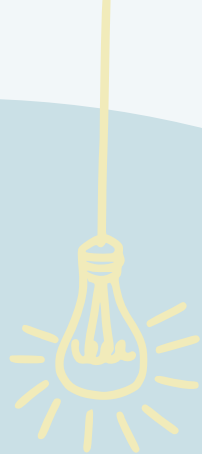

VODIČ ZA IZVJEŠTAVANJE O PROŽIVLJENIM ISKUSTVIMA USMJERENO NA RJEŠENJA

PRODUBLJAVANJE NOVINARSKIH
ISTRAŽIVANJA USMJERENIH NA RJEŠENJA
LJUDSKIM PRIČAMA

Korištenje umjetne inteligencije (AI) možda je olakšalo ili promijenilo uredničke procese, ali nikada neće zamijeniti izvještavanje i prikupljanje podataka na terenu. Tu novinari mogu svoje priče utemeljiti na stvarnim ljudskim iskustvima koja pružaju kontekst i saosjećanje – dvije stvari koje podaci ili AI sami po sebi ne mogu prenijeti.

U ovom vodiču druga grupa novinara i mentora u **programu** [Constructive News: Fostering Solutions Journalism Across Europe](#) (Konstruktivne vijesti: Podsticanje novinarstva usmjerenog na rješenja širom Evrope, **SoJo Europe**) govori o idejama za odgovorno i smisleno uključivanje životnih iskustava zajednica s aspekta novinarstva usmjerenog na rješenja (SoJo). Njihova iskustva pokazuju kako pronaći ravnotežu empatije i dokaza, podataka i humanosti te pripovijedanja i odgovornosti.

KAO PRVO... ŠTA JE „PROŽIVLJENO ISKUSTVO“

To je svijest o stvarnosti s kojom se ljudi svakodnevno suočavaju. U društvenim naukama, proživljena iskustva ili „samodata svijest“ pojedinaca formiraju i popunjavaju zajedničku bazu znanja na osnovu koje „možemo shvatiti određeni fenomen i njegov odnos prema našem svakodnevnom postojanju“.

U novinarstvu se proživljena iskustva posmatraju kao bogati lični narativi koji dopunjavaju podatke i bilježe kako se politike, sistemi ili inovacije zapravo doživljavaju u svakodnevnom životu. Ipak, kako bi izbjegli stereotipe, novinari moraju biti oprezni kada uključuju proživljena iskustva u izvještavanje o rješenjima. Urednica za *Unbias the News* i mentorka u programu SoJo Europe Ruby Russell primjećuje: „Morate razumjeti [problem] iz perspektive nekoga ko je proživio njegove posljedice. [Oni] to najbolje znaju – i često posjeduju znanje o tome šta djeluje.“

PROŽIVLJENA ISKUSTVA I SOJO

U intervjuima za ovaj vodič su članovi i mentori programa SoJo Europe podijelili različite primjere toga kako proživljena iskustva mogu informisati ili produbiti analizu podataka prilikom izvještavanja ili istraživanja rješenja.

- Osnivačica organizacije Inclusive Journalism i mentorka u programu SoJo Europe Sanne Breimer je govorila o tome kako je jedan indijski novinar prikupio pouzdane iskustvene i kvalitativne podatke o queer zajednicama putem privatnih online prostora kao što su Telegram i WhatsApp grupe s ciljem popunjavanja praznina u izvještavanju o toj temi.
- Russell je primijetila da „dobronamjerne“ nevladine organizacije, kompanije za zelene tehnologije ili zapadne vlade koje predlažu rješenja „vrlo često ne obraćaju mnogo pažnje“ na ljude koji žive s problemom. Novinari koji pišu o rješenjima, naglašava, moraju „shvatiti proživljeno iskustvo problema, ali i rješenja“. To znači sagledavanje *zajedničkih* proživljenih iskustava ljudi ili zajednica koje su u središtu priče.
- Karolina Rista, osnivačica i suvlasnica produkcijskog studija usmjerenog na rješenja Media Koncept sa sjedištem u Albaniji, rekla je da se oslanja na vlastita iskustva kada počinje istraživati probleme i rješenja na nivou cijele zajednice. Nedavno bila urednica članka o zagađenju zraka u Tirani, u kojem je priča o djetetu s plućnom bolesti izazvala snažnu reakciju kod nje, koja je i sama majka. „[Naš tim] je odlučio iskoristiti tu priču kako bi obogatio [izvještavanje]. Nakon toga smo prošli kroz podatke i spojili sve brojeke“, dodala je Rista.

I NOVINARI IMAJU PREŽIVLJENA ISKUSTVA. KAKO BI IH TREBALI KORISTITI?

Ponekad se iskustva novinara preklapaju s problemom ili (neuspješnim) rješenjima koja istražuju. Premda izvještaji s ličnim perspektivama pružaju uvide, mogu nametnuti pitanja o bliskosti i objektivnosti. Cilj je prepoznati i otkriti subjektivnost. Ili ćete iskoristiti svoja proživljena iskustva da postavite oštrija, empatičnija pitanja ili ćete nastojati da se distancirate od iskustva (tj. potpuno uklonite pretpostavke ili unaprijed stvorene ideje da počnete od nule) kako biste problem i rješenja vidjeli iz perspektive ljudi ili zajednice koji ga proživljavaju.

Nezavisna urednica Catherine Edwards, koja je izvještavala o migracijama, prihvatila je vlastito porijeklo kako bi ono o čemu piše stavila u kontekst. „Moje iskustvo kao bijele evropske migrantkinje koja govori engleski jezik jako se razlikuje od nekoga ko je zapravo prošao kroz proces azila ili izbjeglištva“, kaže ona, dodajući da ju je ovaj aspekt učinio „prilično svjesnom da proživljeno iskustvo može varirati i koliko [novinaru] priča može biti bliska.“

BALANSIRANJE LJUDSKOG ISKUSTVA, PODATAKA I STRUČNOG ZNANJA

Iako se sve više AI alata pokazuje korisnim u zadacima povezanim s novinarstvom (brainstorming, logističko planiranje itd.), oni ne mogu osjetiti ni razumjeti šta se dešava na terenu. Slobodna novinarka i urednica Mathilde Dorcadie napominje da je proživljeno iskustvo „potcijenjen“ resurs u novinarstvu i da je to „jedino što čovjek može, a umjetna inteligencija ne može“.

„S dobrim razlogom se oslanjamo se na podatke i činjenične informacije. Ali u tom procesu su proživljena iskustva postala manje vidljiva, a još manje uvjerljiva. Pa ipak, često otkrivaju probleme koji nisu proučeni ili kvantificirani. U tom smislu, izvještavanje o proživljenom iskustvu može utrti put prema novim područjima istraživanja.“

Budući da je proživljeno iskustvo suštinski subjektivno, kako ga novinari i urednici koji se bave rješenjima mogu uravnotežiti činjenicama i stručnom analizom?

- **Prožimanje empatije i tačnosti.** Catherine Edwards ističe potrebu da se kombinuju kvalitativni i kvantitativni podaci. „To je posebno važno za dobijanje uvida“, objašnjava, „jer se objektivna logika toga zašto nešto može djelovati ne poklapa nužno s uticajem na stvarne ljude.“
- **Provjerite da li se stvari poklapaju.** Edwards kaže da je idealno intervjuisati nekoliko ljudi s proživljenim iskustvom, čak i one kojima određeno rješenje nije pomoglo, jer će njihovi kolektivni uvidi formirati kvalitativne obrasce. Uporedite to sa dostupnim informacijama jer „možda postoje stvari o kojima stručnjaci jednostavno ne razmišljaju čak i ako su ih istraživali cijelu svoju karijeru“, dodaje Edwards. „Sami po sebi, podaci ili brojevi ne mogu podjednako obuhvatiti iskustvo ljudi.“
- **Šta ako je podataka malo?** Ovo može biti ozbiljna prepreka, posebno za novinare na globalnom jugu ili u nedovoljno zastupljenim zajednicama, koji „teško pronalaze podatke koji bi potkrijepili dokaze“, kako Breimer primjećuje o timovima kojima je bila mentorka u Aziji.

Novinari rumunske redakcije Átlátszó Erdély Edit Pal i Zoltan Sipos prepoznaju ovaj izazov i u Istočnoj Evropi, gdje su kvantitativni podaci poput „nasumično nabacanih stvari“, kako Sipos kaže o skupovima podataka dobijenim nejasnom ili nepreciznom metodologijom. Pal to rješava tako što odvaja dovoljno vremena za pripremu – i to mnogo – posebno kada dobija podatke od vlasti. „Morate biti jako oprezni kada postavljate pitanja. Moraju biti precizna, jer vam vlasti mogu dati odgovor tek nakon 30 dana!“ Čak i ako su podaci nepotpuni, Pal ih uravnotežava tražeći ljudske priče u pozadini. Kaže da na taj način „publika može bolje razumjeti priču“. Ali zapamtite, priče usmjerene na rješenja (i s bilo kojim drugim pristupom) koje previše naglašavaju podatke riskiraju da izgube ljudsku suštinu.

HUMANIZIRANJE PODATAKA

Pisanje o proživljenom iskustvu i njegova integracija u istraživanje rješenja zahtijeva vrijeme i resurse. Složenije je i skuplje od desk istraživanja, Breimer primjećuje, ali upravo ono novinarstvu daje ljudsko lice.

Osvrćući se na istraživanje svog tima o usamljenosti u Evropi, Dorcadie kaže da je lako sastaviti članak na osnovu istraživanja i podataka na internetu u udobnosti kancelarije. „Jedino što može napraviti razliku“, dodaje, „je izvještavanje s terena i traženje proživljenih iskustava ljudi.“

Njen podsjetnik je danas naročito aktuelan jer proživljena iskustva su ono po čemu se humano izvještavanje razlikuje od mašinski sastavljenog sadržaja i algoritamskih sažetaka. „Ako želimo pobijediti vještačku inteligenciju“, nastavlja, onda je učenje i izvještavanje o proživljenom iskustvu „ono što moramo raditi.“

RAZVIJANJE PROŽIVLJENIH ISKUSTAVA ZA PRIČE USMJERENE NA RJEŠENJA

Proživljeno iskustvo nije samo sredstvo pripovijedanja već je i metoda istraživanja i način da novinarstvo postane demokratskije. Ljudi koji su proživjeli neko iskustvo su „pravi stručnjaci“, smatra Edwards, dodajući da je uloga novinara „slušati, učiti i izvještavati s analizom“. U pripremi za razgovor o proživljenim iskustvima u intervjuima mentori programa SoJo Europe preporučuju sljedeće:

- **Stvaranje sigurnog prostora i pružanje podrške.** Edwards predlaže da „ispitanici trebaju učestvovati u odlučivanju o lokaciji i vremenu“ i da „ciljevi intervjua i očekivanja [novinara] budu vrlo jasni.“ Kada ljudi govore o svom proživljenom iskustvu, dodaje, osjećaju da su „slabije pripremljeni“ i manje spremni da dijele iskustva u nestrukturiranim ili neformalnim intervjuima nego kada razgovaraju s akademikima ili savjetnicima. „Kada pustite ljude da govore i razrade priču u glavi, to može biti pravo vrijeme za precizno određivanje uvida i rješenja.“
- **Puštanje sagovornika da odgovaraju na prirodan način.** Edwards savjetuje novinarima da ohrabre sagovornike da vlastitim riječima objasne rješenje, njegov uticaj ili neuspjeh. Dorcadie podsjeća novinare da izbjegavaju nagle prekide samo da bi dobili potvrdu ili afirmaciju ideje ili teme koju su oni ili njihovi urednici već pripremili. „Budite otvoreni za promjenu perspektive, a možda i cijele priče“, dodaje, jer „ponekad vas odgovori mogu iznenaditi.“
- **Poklanjanje pune pažnje, čak i nakon intervjua.** Pal primjećuje da se ispitanici istinski otvore i počnu pričati svoju priču onakvom kakva jeste tek kada vas počnu vidjeti kao „obično ljudsko biće [ili] partnera“. Ističe još jedan ključni detalj: strpljenje. „'Odnos' između novinara i ispitanika se razvija kada [potonji] misli da je intervjua završen.“
- **Jasan jezik.** Izvještavanje o proživljenom iskustvu često uključuje marginalizovane grupe. Način na koji pišemo može pojačati ili srušiti stereotipe. Pal ističe da je tko pisanja o romskoj zajednici u Rumuniji stekla povjerenje jer znatan dio njene publike ne zna pisati ili ne može pratiti duge tekstove. „Nakon objavljivanja će steći utisak da ste pouzdani. A onda će vas pratiti“, dodaje, naglašavajući koliko pažnje ulaže u prepričavanje proživljenih iskustava svojih romskih sagovornika.

NOVINARSTVO S „DVIJE NOGE I DVA UHA“

U novinarstvu usmjerenom na rješenja, uključivanje proživljenih iskustava ne znači samo prikupljanje izjava već i mirno, pažljivo slušanje i dopuštanje da stvarnost ljudi oblikuje način pripovijedanja. Dorcadie otvoreno kaže: „Al neće moći razgovarati s ljudima jer nema dvije noge i dva uha.“ Ukratko:

- Tretirajte proživljena iskustva kao dokaze, naročito ako nema podataka
- Uravnotežite lične narative podacima i stručnim kontekstom
- Budite na licu mjesta; saosjećanje ne može biti automatsko
- Gradite povjerenje, koristite primjeren jezik
- Pustite da vas u definisanju problema i rješenja vode glasovi onih koje taj problem pogađa

KONTAKTIRAJTE NAS

Bilo da imate pitanja, želite obuku iz novinarstva usmjerenog na rješenja ili želite sarađivati s nama, naš tim je posvećen tome da vam pruži podršku. Kontaktirajte nas na **transitions@tol.org** da zajednički istražujemo novinarstvo usmjereno na rješenja, razmjenjujemo ideje i ostavimo trag.

TU SMO DA POMOGNEMO

Partneri na projektu:

Transitions

**SOLUTIONS
JOURNALISM
NETWORK**

**Sufinansira
Evropska unija**

Ova publikacija se ni u kojem obliku i ni na koji način ne smije umnožavati, distribuirati ni prenositi u komercijalne svrhe bez pismene dozvole Transitionsa. Svi citirani materijali su pripisani odgovarajućim govornicima kako je naznačeno u tekstu.